

канским политичким везама није овом књигом саопштена. Та истина се може потпуније утврдити и презентирати научној и широј културној јавности само ако се упоредо проучавају литература и извори како совјетски тако и балканских земаља, па и неких других европских држава. Достигнути степен у развоју историографије и проучавање архивске грађе у свакој од земаља, које су учествовале у рјешавању балканског питања. чини се, да је могућност за још студиозније и свестраније сагледавање овог значајног проблема, у чијем је рјешавању Русија играла веома значајну улогу и кроз читав XIX вијек, а не само

у прве три његове деценије.

Све ово не умањује вриједност монографије колико указује на сложеност, ширину аспекта и различите могућности за научно рјешење проблема о ком је ријеч. И. С. Достјан је дао прилог вриједан пажње, али, рекли бисмо, само са једног аспекта — аспекта спољне политике, Русије и њених политичких веза према балканским народима у једној заиста динамичној и садржајној форми њиховог националног и социјалног бунта из кога ће настати и прве самосталне државе. Но, и то је за поштовање и научно уважавање.

Миомир Дашић

Др Зоран Лакић

ЦАСНО

ЦРНОГОРСКА АНТИФАШИСТИЧКА СКУПШТИНА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА 1944 — 1945. *Издање Историјског института СР Црне Горе, Титоград 1975. стр. 625*

Поводом 30-годишњице Ослобођења и побједе над фашизмом, не давно је изашла из штампе збирка докумената ЦАСНО. Књига је објављена у издању Историјског института СР Црне Горе, који у своме плану рада значајно мјесто даје изучавању историје народне власти и конституисања црногорске државности у оквиру федеративне Југославије. Чињеница да је др Зоран Лакић објавио више чланака на ову тему, да је одбранио докторску дисертацију из ове области и да је припремио раније објављену збирку докумената *ЗАВНО Црне Горе и Боке* — предодредила га је као најпогоднијег приређивача и ове збирке. Он је то и потврдио резултатом свог настојања.

Ова збирка докумената обухвата период од Трећег засједања Скупштине, која је одржана у Колашину 14. јула 1944. године, до Четвртог засједања одржаног у

Цетињу 15—17. априла 1945. године. Током овог деветомјесечног рада настало је око 4.000 докумената, али нијесу сва сачувана. За ову збирку Лакић је одабрао 264 најважнија документа настала радом ЦАСНО-а, Предсједништва ЦАСНО-а, његових одјељења и комисија, која дају реалну слику садржаја рада и разноврсне дјелатности ових органа. Књига садржи: предговор, шест глава основног текста и регистре.

У предговору (5—21) аутор даје краћи осврт на развој народне власти и на политичке прилике у Црној Гори током посљедње године рата.

Прва глава (25—73) садржи 13 докумената, насталих радом Трећег засједања Црногорске антифашистичке скупштине народног ослобођења. Ту су дата његова најважнија документа (запис-

ник, реферат, одлуке, изјаве, спискови вијећника и др.), изузев реферата Вељка Зековића — Црна Гора у Демократској федеративној Југославији — који по својој прилици није сачуван.

У другој глави (75—138) дати су записници свих тринаест сједница Предсједништва ЦАСНО-а, које су одржане у периоду од 17. јула 1944. до 13. априла 1945. године. Ова документа пружају вјерну слику рада и политике Предсједништва ЦАСНО-а. Из њих видимо како су у тешким ратним условима, путем слободне размјене мишљења, рјешавали крупни проблеми и доношене осјетљиве политичке одлуке.

Трећа глава (139—518) садржи 238 докумената, који говоре о дјелатности Предсједништва ЦАСНО-а, његових одјељења — повјереништава и комисија у периоду између Трећег и Четвртог засједања Скупштине. То су одлуке, упутства, прогласи, писма и др. најважнија документа ових органа, из којих се види начин спровођења утврђене политике.

Да би употпунио слику о раду ЦАСНО-а, Лакић је у Пету главу збирке (519—555) унео неколико чланака из *Гласа слободе* и *Побједе*.

Шеста глава књиге (557—597) у ствари је допуна раније објављене збирке *ЗАВНО Црне Горе и Боке*, а сачињавају је новопронађена документа о раду највиших органа народне власти Црне Горе до средине 1944. године.

На крају књиге аутор даје прегледан списак објављених докумената и регистре личних и географских имена.

Сматрамо да је аутор зналачки истражио и одабрао за објављивање најважнија документа, која говоре о раду највиших органа народне власти Црне Горе у посљедњој години народноослободилачког рата. Документа су дата прегледно, углавном хронолошким радом, уз неопходна објашњења у напоменама.

Кроз ову збирку докумената упознајемо се са структуром и саставом највиших органа народне власти Црне Горе, са начином њиховог дејловања и са проблемима којима су били преокупирани. Књига дочарава атмосферу времена, начин резоновања и рјешавања актуелних питања и проблема, који су били од битног значаја за живот и будућност црногорског народа.

Због мноштва и разноврсности података, значаја и актуелности догађаја и проблема којима су се највиши органи народне власти у Црној Гори бавили крајем рата, ова књига ће бити неопходна не само професионалним историчарима већ и ширем кругу културних и јавних радника. Наши радни људи и омладина моћи ће кроз њу да се изворно упознају са стваралачким напорима генерације која је током рата, на овом подручју, рјешавала тешке и сложене задатке, битне за опстанак и судбину Црне Горе.

Славко Станишић

Танасије Ж. Илић: БЕОГРАД И СРБИЈА У ДОКУМЕНТИМА АРХИВЕ ЗЕМУНСКОГ МАГИСТРАТА ОД 1789. ДО 1804. ГОДИНЕ, КЊ. I, 1739 — 1788, БЕОГРАД 1973. (Издање Историјског архива Београд)

У периоду о ком је ријеч сазријевали су услови за епохални догађај у историји Београда и Србије, а и много шире — српску револуцију почетком XIX вијека. То раздобље, међутим, једно је од најмање проучених и научно освјетљених у нашој историографији.

Ова збирка докумената значајно доприноси могућности ширег проучавања природне и друштвено-економске средине, као и људи у Београду и Србији у деценијама које су претходиле ослобођењу од османске власти.